

تبیین شفافیت ساختار فضایی معماری ایران در دروه صفویه مطالعه مورد: مسجد شیخ لطف الله و کاخ عالی قاپو اصفهان

رضا دوستی^۱، حامد احمدی^۲

^۱ کارشناسی ارشد، مهندسی معماری (نویسنده مسئول)

^۲ دانشجوی دکتری تخصصی معماری، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، ایران

چکیده

فضا در معماری ایران اهمیت بسیاری دارد و این درحالی است که در معماری کلاسیک غرب پیکره از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. و آنچه که در معماری ایرانی-اسلامی از آن به عنوان محدود کننده و پیکره یاد می‌شود فضا است. اکثر معماران و صاحب‌نظران معماری معتقد هستند که با ملاک قرار دادن کیفیت فضایی می‌توان آثار معماری را مورد ارزیابی قرار داد. بنابراین از فضای معماری می‌توان بعنوان نمایشگر فضای هستی یاد کرد و این فضای معماری است که ارزشمندترین شیء فرهنگی و اجتماعی در دنیای بشر می‌باشد. بدین صورت که در آثار معماری، ترکیب فضاها، ساختار فضایی را شکل می‌دهند که متشکل از روابط و کنش‌های درونی فضاهاست. شفافیت دارای مفهوم دید از پشت می‌باشد و این موجب شده که با مفاهیمی مانند ارتباط میان درون و بیرون، یکپارچگی، تداوم و سبکی و در نهایت به نورانیت ارتباط برقرار نماید. و در طول تاریخ معماری، از زمانیکه معماران درصدد وارد کردن نور به داخل و به تبع آن، ارتباط با شرایط بیرون بودند؛ مفهوم شفافیت مورد توجه قرار گرفت. از طرفی، برجسته‌ترین ویژگی معماری ایران، شفافیت این معماری می‌باشد که در ساختار فضایی این معماری پدید آمده است و به آن توجه بسیاری شده است به گونه‌ای که در دروه صفویه که از آن بعنوان دوره‌ی اعتدالی معماری ایران یاد می‌شود مفهوم شفافیت بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. از آنجایی که بناهای این دوره از معماری ایران به دودسته برون‌گرا و درون‌گرا تقسیم می‌شوند کاخ عالی قاپو به عنوان نمونه درون‌گرا و مسجد شیخ لطف الله بعنوان نمونه برون‌گرا انتخاب شدند. روش تحقیق پژوهش حاضر، کیفی است، که با راهبرد مطالعه موردی، براساس تحلیل داده‌های حاصل از مطالعات کتابخانه‌ای و مشاهده میدانی، به بررسی شفافیت ساختار فضایی معماری ایران در دوره صفویه می‌پردازد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ایجاد شفافیت بصری- ادراکی در معماری دوران اسلامی ایران با بهره‌گیری از عناصری همچون شناسیل، هورنو، فخرمدین و روزن بوده است و با استفاده از عناصری مانند حیاط، گنبدخانه و ایوان به دنبال ایجاد شفافیت حرکتی-ادراکی و تداوم و یکپارچگی و فضا بوده‌اند. لذا اینگونه می‌توان پنداشت که چنین شفافیتی در معماری اسلامی ضمن تفکیک دقیق فضای درون از بیرون نوعی اختلال میان این عناصر را نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: شفافیت فضایی، معماری اسلامی، فضا، مسجد شیخ لطف الله، کاخ عالی قاپو